

Pajamų nelygybė ir užimtumo tendencijos Europoje prieš didįjį ekonomikos nuosmukį ir po jo

Įvadas

Visame pasaulyje auga susirūpinimas dėl pajamų nelygybės. Empiriniai duomenys rodo, kad per pastaruosius tris dešimtmečius pajamų nelygybė išaugo daugelyje išsivysčiusių šalių (šios tendencijos mastas ir vystymosi laikotarpiai labai skiriasi). Atsižvelgiant į 2008–2009 m. prasidėjusį didįjį ekonomikos nuosmukį, dėmesys nelygybei dar išaugo, tiek dėl užsitęsios ekonomikos krizės poveikio nelygybės lygiui, tiek dėl bendro suvokimo, kad padidėjusi nelygybė gali būti vienas iš veiksnių, kurie skatina pačią krizę ir atitolina jos pabaigą.

Nors atlikta daug tyrimų, kuriuose nagrinėjamos pajamų nelygybės tendencijos ES valstybėse narėse, stebėtina mažai tyrimų aprėpia visą ES. Atsižvelgiant į tai, šia ataskaita siekiama dviejų tikslų: pateikti nelygybės tendencijų valstybėse narėse per didįjį ekonomikos nuosmukį lyginamąją analizę (atnaujinant ankstesniuose tarptautiniuose tyrimuose pateiktą padėties apibūdinimą) ir aptarti bendram ES pajamų pasiskirstymui svarbias atitinkamas nelygybės tendencijas ir poslinkius, įskaitant ekonominės konvergencijos ir divergencijos padarinius prieš krizę ir po jos. Šioje ataskaitoje pateikiama analizė daugiausiai yra pagrįsta 2005–2014 m. Europos Sąjungos statistikos apie pajamas ir gyvenimo sąlygas (ES SPGS) duomenimis, o duomenys apie pajamas atspindi padėtį 2004–2013 m.

Politinės aplinkybės

Duomenų apie nelygybės raidą visoje ES stebėtina mažai, nepaisant augančio susidomėjimo nelygybės reiškiniu ir didėjančios Europos ekonominės integracijos. Daugelyje ES politikos dokumentų daroma netiesioginė prielaida, kad ekonominė integracija turėtų lemti tam tikrą pajamų bei darbo užmokesčio konvergenciją ir atitinkamai padėti mažinti nelygybę ES lygmeniu – bent jau tarp šalių. Tačiau nevienodas didžiojo ekonomikos nuosmukio poveikis skirtingose ES valstybėse narėse yra ženklas, kad konvergencija nėra savaiminis ekonominės integracijos

vaisius – būtina stebėti nelygybės tendencijas ir ES lygmeniu. Gera ES lygmens statistika, atspindinti pajamų nelygybės tendencijas, galėtų padėti geriau suprasti Europos integracijos projekto platesnį poveikį ir pagerinti esamos politikos koordinavimą siekiant kovoti su nelygybe. Tai, be kita ko, taikytina ES regioninei politikai, kuri yra sutelkta į nelygybę tarp šalių, ir Europos lygmens bei valstybių narių socialinė politikai, kuria siekiama kovoti su nelygybe šalyse.

Pagrindinės išvados

Pajamų nelygybė ES mastu. Iki 2008 m. ES lygmens pajamų nelygybė pagal skirtingus pajamų šaltinius šiek tiek mažėjo dėl pajamų konvergencijos tarp šalių (nelygybė pačiose šalyse liko gana pastovi). Po 2008 m. ES lygmens pajamų nelygybė išaugo dėl dviejų priežasčių: pirma, sustojo pajamų konvergencijos procesas, nes apskritai neigiamas poveikis pajamų lygiui buvo labiau juntamas kai kuriose periferinėse šalyse nei pagrindinėse ES valstybėse narėse; antra, pajamų nelygybė šalyse išaugo daugumoje pajamų šaltinių grupių.

Namų ūkių disponuojamųjų pajamų konvergencija. Išsamios namų ūkių disponuojamųjų pajamų analizės duomenimis, pajamų konvergenciją iki 2008 m. pirmiausiai lėmė atotrūkio mažinimo procesas Rytų Europos šalyse ir santykinio pajamų lygio stagnacija arba nuosmukis keliose didelių pajamų šalyse, tokiose kaip žemyninės šalys (Austrija, Belgija, Prancūzija, Vokietija, Liuksemburgas ir Nyderlandai) ir Jungtinė Karalystė. Konvergencijos proceso pertrūkis po 2008 m. yra susijęs su reikšmingu santykinio pajamų lygio sumažėjimu kai kuriose Europos Sąjungos periferijos šalyse pirmuosius kelerius krizės metus (daugiausiai Baltijos šalyse, kai kuriose Viduržemio jūros valstybėse narėse ir Airijoje), o pagrindinės Europos Sąjungos šalys buvo atsparesnės. Po 2011 m. valstybių narių trajektorijos periferinėje grupėje ėmė išsiskirti, nes Baltijos šalys ir kitos Rytų Europos šalys ėmė sparčiau atsigausti, o Viduržemio jūros regiono valstybėse narėse fiksuota neigiama pajamų lygio korekcija.

Namų ūkių disponuojamųjų pajamų nelygė tarp šalių.

Per visą laikotarpį namų ūkių disponuojamųjų pajamų nelygė išaugo dviejuose trečdaliuose valstybių narių; tai atspindėjo bendrą nelygės didėjimo tendenciją, nustatytą keliais skirtingais tarptautiniais tyrimais. Tačiau tai visų pirma lėmė didėjanti nelygė po 2008 m., daugiausiai dėl to, kad daugelyje šalių per nuosmukį ėmė augti nedarbas. Išvadą, kad pagrindinis didėjančios nelygės per didįjį ekonomikos nuosmukį veiksnys buvo nedarbas, patvirtina ankstesnių tyrimų duomenys, kurie rodo, kad keletą dešimtmečių iki krizės pagrindinė didėjančios nelygės priežastis buvo darbo užmokesčio skirtumai.

Anticiklinė namų ūkių disponuojamųjų pajamų nelygė.

Tai, kad nelygė visų pirma didėjo dėl nedarbo, kuris atitinkamai turi įtakos darbo pajamoms, padeda iš esmės paaiškinti, kodėl namų ūkių disponuojamųjų pajamų nelygė pastaraisiais metais buvo anticiklinė. Iki krizės nelygė sumažėjo daugiau kaip pusėje valstybių narių, daugiausiai Europos Sąjungos periferijoje, kuriai buvo būdingas ekonominio atotrūkio mažinimo procesas. Nuo krizės pradžios namų ūkių disponuojamųjų pajamų nelygė išaugo dviejuose trečdaliuose šalių, visų pirma kai kuriose periferinėse šalyse, kurias krizė paveikė labiausiai, tačiau taip pat ir kai kuriose pagrindinėse valstybėse narėse (Vokietijoje) ir tradiciškai egalitarinėse šalyse (Danijoje ir Švedijoje).

Poveikio švelninimas. Nustatyta, kad nelygės lygį padeda mažinti du pagrindiniai mechanizmai. Pirma, gerovės valstybės persikirstymo funkcija šiuo laikotarpiu tapo dar svarbesnė, ypač labiausiai krizės paveiktose Europos Sąjungos periferinėse šalyse, kur gerovės valstybės

mechanizmai padėjo labai sušvelninti rinkos pajamų nelygės augimo poveikį. Antra, šeimų išteklių sutelkimas leido sumažinti darbo pajamų nelygę tarp atskirų asmenų, nors krizei stiprėjant tokių veiksmų poveikis sumažėjo. Taip atsitiko dėl to, kad išaugo darbo pajamų neturinčių namų ūkių skaičius, taip pat dėl ilgalaikio namų ūkių dydžio mažėjimo, nors šio veiksnio poveikis buvo menkesnis.

Realaus pajamų lygio pokyčiai. Dar akivaizdesnį didžiojo ekonomikos nuosmukio poveikį atskleidė informacija apie realiųjų pajamų lygį – jos arba sumažėjo, arba jų augimo tempas sulėtėjo. Ši korekcija paprastai buvo didesnė Europos Sąjungos periferijoje (Viduržemio jūros ir kai kuriose Rytų Europos šalyse ji užsitęsė, o anglosaksų ir Baltijos šalyse ji pasireiškė pradiniam finansų krizės etape), ypač pajamų pasiskirstymo spektro apatinėje dalyje; kiek mažesniu mastu ji pasireiškė žemyninės Europos ir Skandinavijos valstybėse narėse. Pajamų lygio smukimas nuo krizės pradžios tam tikruose pajamų spektro segmentuose lėmė tai, kad daugumos šalių vidurinėsios klasės dydis sumažėjo. Tai ypač aktualu kai kuriose periferinėse Rytų Europos bei Viduržemio jūros šalyse ir tokiose šalyse, kaip Danija, Vokietija ir Švedija, kur vidurinioji klasė ėmė trauktis dar iki krizės.

Būtinybė kurti platesnį rodiklių rinkinį. Krizės poveikio, kurį padeda atskleisti realiųjų pajamų lygis, ne visada atspindi santykiniai nelygės rodikliai arba kiti rodikliai, tokie kaip BVP vienam gyventojui. Tai leidžia daryti prielaidą, kad būtini įvairesni Europos visuomenės socialinės ir ekonominės gerovės rodikliai, siekiant tinkamai įvertinti su didžiuoju ekonomikos nuosmukiu susijusį gyvenimo lygio kritimą.

Papildoma informacija

Visa ataskaita „Income inequalities and employment patterns in Europe before and after the Great Recession“ („Pajamų nelygė ir užimtumo tendencijos Europoje prieš didįjį ekonomikos nuosmukį ir po jo“) skelbiama adresu www.eurofound.europa.eu/publications

Norėdami gauti daugiau informacijos, susisiekite su mokslinių tyrimų pareigūnu Carlosu Vacas-Soriano e. paštu cva@eurofound.europa.eu.